परीक्षितुं पूर्वपक्षयति । शब्दस्यार्थान्तरकल्पनाऽविशेषा-द्वाक्छलमेवोपचारच्छलं स्यादिति द्वित्वमेव न तु त्रित्व-मिति शङ्कार्थः ॥ ६ इ० ॥ समाधत्ते । उपचारच्छलस्य वाक्छलाभेदो न, तयोरर्थान्तरभावात् भिन्नत्वात् भिन्न-तया प्रमाणसिद्धत्वादिति फलितार्थः। पूर्व्वोक्तभेदकधर्म्मेण भेदसद्भावेऽपि यत्किञ्चिद्धर्म्मेणाभेदे सामान्यधर्म्मेणाभेदस्य सर्व्वत्र सम्भवाद्विभागः कुत्रापि न स्यादिति । ७ इ० । विपक्षे बाधकमभिप्रेत्याह यत्किञ्चिद्धर्म्मादविशेषे कि-ञ्चित्साधर्म्याच्छलत्वादिरूपाच्छलस्यैक्यं स्यान्न तु त्वद-भिमतं द्वित्वमपीति भावः" ॥ ८ इ० ॥

"आक्षिप्तकेतुकथसैन्यगलच्छलेन" माघः । "धर्म्मेण व्यवहारेण छलेनाचरितेन च । प्रयुक्तं साधयेदर्थं पञ्च-मेन बलेन च" मनुः । "भुवनहितच्छलेन यम्" भट्टिः "अध्यारुरोहेव रजश्छलेन" रघुः । "छलं भूतेन व्यवहारान्नयेन्नृपः" याज्ञ० । "भूतं तत्त्वार्थ-सम्बद्धं प्रमादाभिहितं छलम्" नारदोक्ते प्रमादा-भिहिते च ६छलकारिणि त्रि० । स्वार्थे क । तत्रार्थे "आपाद्यां (मधुकैटभाभ्याम्)क्षाद्यते विश्वं रजसा तमसा तथा । रजस्तमोभवावावां यतीनां दुःखलक्षणौ । छलकौ धर्म्मशीलानां दुस्तरौ सर्व्वदेहिनाम्" हरिवं२०३अ० । १०नाटकप्रभेदव्याख्यङ्गभेदे न० "व्याख्यामेको भवेदङ्गः" इत्युपक्रमे "अस्यास्त्रयोदशाङ्गानि निर्दिशन्ति मनी-षिणः । उद्घात्यकावलगितेत्यादिना विभज्य सा० द० लक्षितं यथा "प्रियाभैरप्रियैर्वाक्यैर्विक्षोभ्य छलना छलम् "यथा वेणीं भीमार्ज्जुनौ" "कर्त्ता द्यूत-च्छलानां जतमयशरणोद्दीपनः सोऽभिमानी राजा दुःशासनादेर्गुरुतुलयतस्याङ्गराजस्य मित्रम् । कृष्णाकेशोत्तरीयव्यपनयनपटुः पाण्डुया यस्य दासाः क्वास्ते ? दुर्य्योधनोऽसौ कथयतु न रुषा द्रुष्टुमभ्या-गतौ स्वः" ।

छल नामधातुः छल+कर्त्तरि-णिच् सक० सेट् । छलयति "छलयति विक्रमणे अङ्गुलं वामनः" गीतगो० "द्यूतं छलयतामस्मि" गीता ।

छलन न० छल+कर्त्तरि णिच्-भावे ल्युट् । १प्रतारणे "यथापरं यथायोगं न च स्यात् छलनं पुनः" भा० भी० १अ० । युच् । २वञ्चनायां स्त्री शब्दार्थचि० । "छलना छलस" सा०द० ।

छलिक न० नाटकभेदे अलङ्कारशब्दे २९२४ पृ० उक्ते दृश्य काव्यभेदे दृश्यम् । "देवि ! शर्म्मिष्ठायाः कृतिं चतुष्प-दीम् छलिकं दुष्प्रयोज्यमदाहरन्ति" मालविका० ।

छलित छल+नामधा० कर्म्मणि क्त । १प्रतारिते "छलितरामं नाटकम् । भावे क्त । २प्रतारणे न० ।

छल्ली स्त्री छद-क्विप् तां लाति ला-क गौरा०ङीष् । १वल्क-ले (छाल) शब्दरत्ना० २लतायाम् ३सन्ततौ च । मेदि० ला-बा० कि । छल्लिरपि तत्रार्थे ।

छवि (वी) स्त्री छ्यति असारं छिनत्ति तमो वा छो-वि-किच्च वा ङीप् । १शोभायां २कान्तौ च अमरः । "आपाण्डुरतुषच्छविः" रघुः । "आपाण्डुरीभूतसुख-च्छवीनाम् कुमा० ।

छष बधे भ्वा० उभ० सक० सेट् । छषति ते अच्छा(च्छ)षीत् अच्छषिष्ट । चच्छाष चच्छषे । [त्रि० ।

छा पु० छो-क्विप् । १पारदे एकाक्षरको० २छेदनकर्त्तरि

छाग पुंस्त्री छो-गन् स्वनामख्याते पशुभेदे अमरः । जाति-त्वात् स्त्रियां ङीष् । २पुरोडाशे न० शब्दार्थचि० । छागया दुग्धम् अण् । २छाग्या दुग्धे न० छागस्येद-मण् । ४छागसम्बन्धिनि त्रि० स्त्रियां ङीप् । छागस्य लक्षणादिकं इ० सं० दर्शितं यथा

"छागशुभाशुभलक्षणमभिधास्ये नवदशाष्टदन्तास्ते । धन्याः स्याद्या वेश्मनि सन्त्याज्याः सप्तदन्ता ये । दक्षिणपार्श्वे मण्डलमसितं शुक्लस्य शुभफलं भवति । कृष्णनिभकृष्णलोहितवर्णानां श्वेतमपि शुभदम् । स्तनवदवलम्बते यः कण्ठेऽजानां मणिः स विज्ञेयः । एकमणिः शुभफलदस्त्रिमणयो ये । सण्डाः सर्व्वे शुभदाः सर्व्वसिताः सर्व्वकृष्णदेहाश्च । अर्धासिताः सितार्धा धन्याः कपिलार्धकृष्णाश्च । विचरति यूथस्याग्रे प्रथमं चाम्भोऽवगाहते योऽजः । स शुभः सितमूर्धा वा मूर्धनि वा टिक्किका यस्य । स पृषतकराटशिरा वा तिलपिष्टनिभश्च ताम्रदृक् श्रस्तः । कृष्णचरणः सितो वा कृष्णो वा श्वेतचरणो यः । यः कृष्णाण्डः श्वेतो मध्ये कृष्णेन भवति पट्टेन । यो वा चरति सशब्दं मन्दं च स शोभनश्छागः । पृथुशिरोरुहपादो यो वा प्राक्पाण्डुरोऽपरे नीलः । स भवति शुभलक्षणः स्त्रीकरणाय्यत्र गर्गोक्तः । कुट्टकः कुटिलश्चैव जटिलो वामनस्तथा । ते चत्वारः श्रियः पुत्रा नालक्ष्मीके वसन्ति ते । अथाप्रशस्ताः खरतुल्यनादाः प्रदीप्तपुच्छाः कृशका विवर्णाः । निम्नत्वकर्णा द्विपमस्तकाश्च